

נחומא בן אפקשיון אומר: אף עלה האור הנקרא "ברקאי", ונראה בחברון [כנגד חברון], בקצה הדרומי שברוח המזרחית [על פי תפארת ישראל על המשנה].

מתיא בן שמואל, הממונה על הפייכות⁽¹⁾ אומר: "האיר פני כל המזרח, עד שבחברון", שהוא אור חזק יותר מברקאי.

רבי יהודה בן בתירא אומר: "האיר פני כל המזרח, עד שנראה בחברון, וגם יצאו כל העם איש איש למלאכתו".

ומקשינן על דברי רבי יהודה בן בתירא: אי הכי, אם כבר יצאו כל העם למלאכתם — הרי נגה ליה טובא, כבר האיר אור היום הרבה?! והתאחר זמן רב אחרי עלות השחר. ומתרצינן: מה שאמר רבי יהודה בן בתירא

גדולים,⁽¹⁵⁾ טעון טבילה, אף על פי שכבר טבל לפני שנכנס [תפארת ישראל].⁽¹⁶⁾

וכל כהן המטיל מים — טעון קידוש ידים ורגלים, רחיצת ידיו ורגליו מהכיוור⁽¹⁷⁾ לפני שמתחיל או ממשיך לעבוד, אך אינו חייב לטבול.

גמרא:

כח-ב תניא: מה היה הרואה אומר?

רבי ישמעאל אומר: ברק "ברקאי". הבריק האור הראשון בעלות השחר, הנקרא ברקאי.

רבי עקיבא אומר: עלה "ברקאי". התחזק והאיר יותר האור, הנקרא ברקאי.

במיסך את רגליו חוץ לעזרה, ונכנס שלא על מנת לעבוד.

17. אף על פי שדעת רש"י [לקמן לא א] שכל הנכנס לעזרה טעון טבילה ואפילו אם אינו נכנס לעבודה, מכל מקום לענין קידוש ידים ורגלים אין חיוב אלא על כהן הנכנס לעבודה, עיין ריטב"א ל א סוף ד"ה ומה המשנה.

וראה בהערה הקודמת שהריטב"א פירש את הקטע הקודם במשנה במיסך ידיו ורגליו בנכנס שלא לעבודה. וקצת צריך עיון.

וסדר קידוש ידיו ורגליו: הריטב"א מביא שנחלקו בזה תנאים בזבחים [יט ב]. לחכמים, מניח ידו הימנית על רגלו הימנית. וידו השמאלית על רגלו השמאלית, ומקדש. ולדעת רבי יוסי בר יהודה, מניח שתי ידיו זו על גב זו, ושתי רגליו זו על גב זו, ומקדש. עיין שם.

1. רש"י במנחות ק א פירש שמתיא בן חרש

15. לשון "מיסך" הוא כמו אילן המיסך על הארץ [נזיר נד ב], לפי שאדם הצריך לנקבים גדולים כורע על ברכיו, ומכסה גופו את רגליו. וכן בשאול כתיב "ישם מערה, ויבא שאול להסך את רגליו". לשון רש"י.

16. כך פירש התפארת ישראל, מפני שהוקשה לו: הרי כל אדם צריך לטבול לפני שנכנס לעזרה, ודעת רש"י לקמן לא א במשנה שאפילו אם נכנס לעזרה שלא על מנת לעבוד חייב טבילה, ואם כן במה נשתנה מיסך רגליו משאר אדם שנכנס לעזרה?

ולכן פירש שמדובר במיסך את רגליו בעזרה. וכן כתב הריטב"א בדעת רש"י. שמדובר במיסך רגליו בלשכת פלהדין שבעזרה.

ודעת תוספות ישנים שם, שהנכנס לעזרה שלא על דעת עבודה אינו חייב לטבול. וכן הסכים הריטב"א שם.

ולפי זה פירש הריטב"א כאן שמדובר אפילו

הכתלים המזרחיים משחירים מחצות היום ואילך [בתחילת שעה שביעית שביום]. לפי שבתחילת היום החמה נמצאת במזרח, ומאירה על הכתלים המזרחיים, וכיון שהגיע זמן חצות היום, עומדת אז החמה באמצע הרקיע, מעל ראש כל אדם, ומאירה על עובי ראש הכותל. וקצהו העליון של הכותל מצל על כל גבהו, ונמצא הצד המזרחי של הכותל שחור מן הצל.

ומאותה שעה נוטים צללי ערב [הצל נוטה ובא מכיוון מערב] ונקרא "ערב". וזמן תפילת מנחה הוא מאותה שעה⁽⁵⁾.

"יצאו כל העם איש איש למלאכתו" – אין כוונתו שהפועלים כבר יצאו למלאכתם. אלא, שיצאו בעלי בתים לשכור פועלים, קאמרינן.

ובעלי בתים משכימים מוקדם למצוא פועלים.⁽²⁾

אמר רב ספרא: צלותיה דאברהם,⁽³⁾ תפילת מנחה, שהתפלל אברהם אבינו, זמנה מבי משחרי כותלי. החל מהזמן שמשחיר הצד המזרחי של הכתלים, מחמת שיש עליהם צל.⁽⁴⁾

גם אברהם היה אומרה.

עוד תירצו שם שאברהם היה אומרה, אלא שלא עשאה כלל לכל בני ביתו עד שתיקנה יצחק. וראה לכך, שהרי אברהם קיים אפילו מצות דרבנן כעין עירובי חצירות.

והר"ח והערוך פירשו, ש"תפלת אברהם" לאו דוקא, והיינו תפילת האבות כולם, אלא שאברהם הוא העיקר, וממנו למד יצחק.

4. מה ענין זמן תפלת מנחה למשנתנו שמדובר בה בתמיד של שחר?

פירש בשיח יצחק: שהיה קשה לגמרא, למה העלו אדם לראש הגג בכל ימות השנה לראות אם האיר השחר. ולא חיכו להנץ החמה כבכל התורה? ולכן מביאה הגמרא שאברהם הקדים להתפלל מנחה מיד שהגיע זמנה. וכמו כן יש להקדים תמיד של שחר מיד שהגיע זמנו.

5. הראשונים הקשו: מנין לנו שאז אברהם התפלל? ומדברי הר"ח והערוך נראה שרב ספרא דרש מהפסוק "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ו"לפנות ערב" היינו כשהחמה פונה למערב. והיינו מיד בתחילת השעה השביעית.

עצמו שהיה ממונה על הפייסות שבשחרית הוא היה שואל "האיר המזרח". ובתו"ו ותוס' רא"ש וריטב"א הקשו על דבריו, וכתב הריטב"א שמש"י כאן נראה שמתיא בן חרש בא לחלוק על חכמים.

2. לענין הלכה: הרמב"ם בפרק א' מברכות כתב שעלות השחר הוא כשיעור שעה וחומש קודם הנץ. שאז מתחיל האור להתנוצץ במזרח.

וכתב הביה"ל בתחילת סימן פ"ט שמכאן ראה שלא כדברי האנשים הטועים לומר שעלות השחר הוא עלות כוכב השחר. ומכל מקום נחלקו האחרונים בדין דאורייתא האם עלות השחר הוא מזמן שהאיר המזרח במקום אחד כתנא קמא. או דוקא משהאיר כל המזרח, ונחלקו בזה לענין בדיעבד אם יוצאים לפני שהאיר כל המזרח.

והביה"ל מכריע שכל מצוה שעשאה לפני שהאיר כל המזרח חוזר עליה. ולענין תפלה מחלק בזה. ע"ש.

3. קשה, הרי יצחק הוא זה שתיקן תפלת מנחה [ברכות כז ב] ולא אברהם!

ותירץ תו"ו בשם ר"ת, שאחרי שתיקנה יצחק,

הרי לנו שהתנא בברייתא למד זריזות מאברהם!

אלא אמר רבא, כך יש להסביר את תמיהת רב יוסף: **רב יוסף – הא, קא קשיא ליה:**

כיצד אמר רב ספרא שאברהם אבינו התפלל מנחה מיד בחצות היום?

והרי תפלת מנחה נתקנה כנגד קרבן התמיד של בין הערביים. ונמצא, שלפי רב ספרא יש ללמוד מאברהם אבינו שאפשר לשחוט את התמיד מיד בחצות.

וזה לא יתכן.

דתנן בפסחים [נח א]: **אם חל ערבי פסחים**, י"ד בניסן [שבו שוחטין את הפסח] **להיות בערב שבת**, היו מקדימים את זמן שחיטת התמיד.

כי בשאר ימות השנה תמיד נשחט אחר הצהריים, בשעה שמונה ומחצה, [מנין השעות הוא מהבוקר!], וקרב בתשע ומחצה.

ואילו כשחל ערב פסח בערב שבת – התמיד **נשחט בשש ומחצה** [חצי שעה אחרי חצות] וקרב **בשבע ומחצה**, מפני שצריכים להספיק לצלות את הפסחים מבעוד יום לפני שבת. ולכן, הקדימו את הקרבת הפסח ככל שיכלו, והעמידו את דינו כדין תורה, שתמיד נשחט "בין הערביים" – מזמן שיינטו צללי ערב.

נורב ספרא בא ללמדנו שעל האדם להתפלל מנחה באותה שעה שהתפלל אברהם אבינו, שאם לא כן, מה הוא בא ללמדנו, והרי מה שהיה היה! ריטב"א].

אמר רב יוסף, יש לתמוה: וכי **אנן – מאברהם ניקום וניגמר**!?

האם אנחנו יכולים להיות זריזים כאברהם אבינו, להתפלל תיכף בחצות היום? והלא אין אדם זריז כמותו! [ריטב"א בדעת רש"י].⁽⁶⁾

אמר רבא: אין לתמוה בדבר! שהרי **התנא** של הברייתא להלן אכן **גמר** [למד] שיש לנהוג בזריזות **מאברהם**. ואם כן, וכי **אנן – לא גמרינן מיניה**! ? [וכי אנחנו לא נלמד ממנו?!]

ומבאר רבא היכן מצאנו שהתנא למד זריזות מאברהם:

דתניא: נאמר [ויקרא יב] במצות מילה: **"וביום השמיני ימול בשר ערלתו"**.

מזה שנאמר "ביום" ולא נאמר "בבוקר" – מלמד הכתוב שכל היום השמיני **כשר למילה**.

אלא, שהזריזין מקדימין למצות.

שנאמר באברהם אבינו [בבראשית כב] בענין עקידת יצחק: **"וישכם אברהם בבקר, ויחבוש את חמורו"**.⁽⁷⁾

פירש הריטב"א בשם ר"ת. ובתו"י ותוס' הרא"ש כתבו פירוש אחר בשם ר"ת והקשו עליו ע"ש.

7. הב"ח גורס בשם ס"א פסוק אחר: "וישכם

6. והר"ח והערוך פירשו שרב יוסף הקשה אין נלמד מאברהם שקיים את התורה עד שלא ניתנה. ואי אפשר ללמוד אלא מהנביאים שאחר מתן תורה, שקיבלו הלכה למשה מסיני. וכן

אי נמי, אפשר לתרץ גם באופן אחר: אף על פי שאברהם התפלל מנחה מחצות היום, אי אפשר ללמוד מאברהם אבינו להתפלל ולהקריב את התמיד מחצות.

שהרי **שאני** שונה הוא **אברהם** משאר אנשים היות **דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו**. שהיתה לו ידיעה גדולה בחכמת האיצטגנינות [חכמת מהלך הכוכבים והמזלות], וידע לכוין היטב את שעות היום, ואין לו לחשוש שמא יטעה ויתפלל מנחה קודם חצות.

אבל לשאר האנשים לא התירו להם חכמים להתפלל בחצות היום בצמצום כשמשחירים הכתלים, מפני שחששו שאם נתיר להם להתפלל בחצות יטעו ויתפללו קודם לכן [ריטב"א]. ומטעם זה גם את התמיד לא התירו לשחוט לפני שש ומחצה.

אי נמי, אפשר לתרץ גם בעוד אופן:

אין ללמוד מאברהם להתפלל ולהקריב את התמיד מחצות ואילך, **משום דזקן חכם ויושב בישיבה הוה**, מלמד תורה בישיבה היה [על פי מהרש"א] ושכינה עמו [ר"ח]. כלומר, יש לו סיעתא דשמיא שלא לטעות.⁽⁹⁾

ותמה רב יוסף: הרי לפי דברי רב ספרא, הזמן שבו הכתלים משחירים קרוי "ערב".

ואם כן, **נשחטיה** לתמיד כבר **מכי משחרי כתלי**, נשחוט את התמיד בערב פסח בחצות היום בדיוק, שאז מתחילים הכתלים להשחיר וקרוי "ערב"! ולמה שנינו שהתמיד נשחט רק בשש ומחצה?

ודוחה הגמרא את קושית רב יוסף, לפי שאדרבה, יש לתמוה על רב יוסף: **ומאי קושיא?**

ודילמא שמא אמנם אברהם התפלל מנחה מחצות היום. אך מכל מקום בענין הקרבת התמיד צריך שישחירו הכתלים שבבית המקדש, ששם קרב התמיד היות **וכותלי דבית המקדש רק בשעה שש ומחצה משחרי**, ולא קודם לכן, **משום דלא מכווני טובא** משום שאינם ישרים מאוד, לפי שעשו אותם רחבים למטה וצרים למעלה.

ולכן, גם בחצות היום, בשעה שהשמש נמצאת בראשו של כל אדם, עדיין הכתלים מוארים באור השמש, שהרי אין שפת ראש הכותל שכזה מצלת על צידיו. ורק בשעה שש ומחצה, שהחמה נוטה למערב, אז משחיר הצד המזרחי של הכתלים.⁽⁸⁾

אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'" [בראשית ט].

8. הראשונים תמהו על הגמרא: מה איכפת לנו שכתלי בית המקדש לא היו מכוונים? הרי זמן מנחה נקבע לפי השעה שהשמש פונה למערב, ולא לפי השחרת כתלי בית המקדש! ואין זה אלא סימן בעלמא!
ובתו"י כתבו שחכמים חששו שהעומדים

בבית המקדש יטעו ויאמרו שמהירו לשחוט לפני חצות, ושחטו שלא כהלכתו. או שחכמים חששו שמא יטעו וישחטו לפני חצות. וכעין זה כתב הריטב"א. עיין שם שכתב שני דרכים בזה.

9. ונפקא מינה, שלפי התירוץ שאצטגנינות גדולה היתה בלבו, אם נמצא חכם גדול באצטגנינות, הוא יוכל להקדים ולהתפלל בחצות היום כאברהם. אבל לפי תירוץ זה שאברהם זקן

שנאמר: [בראשית כז] "ועיני ישראל כבדו מזוקן".

אליעזר עבד אברהם — זקן ויושב בישיבה היה.

שנאמר: [בראשית כד] "ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו [הוא אליעזר] המושל בכל אשר לו".

ודרשו, מה פירוש "המושל בכל אשר לו"? אמר רבי אליעזר: שמושל [שבקיא] בתורת אברהם רבו.

ונאמר עוד על אליעזר: [בראשית טו] "ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר". ואמר רבי אליעזר: "דמשק" הוא לשון נוטריקון: שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים.⁽¹¹⁾

אמר רב: קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה. שנאמר: [בראשית כו] "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורותי".⁽¹²⁾

אמר ליה רב שימי בר חייא לרב: מנין שהפסוק מדבר על כל התורה כולה? ואימא

ומנין למדנו שאברהם זקן ויושב בישיבה היה?

דאמר רבי המא ברבי הנינא: מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם:

היו במצרים — ישיבה עמהם.

שנאמר [בשמות יג] שה' אמר למשה במצרים: "לך ואספת את זקני ישראל". וזקני ישראל אלו חכמי ישראל, לפי ש"אין זקן אלא זה שקנה חכמה" [הריטב"א לקמן].

היו במדבר, ישיבה עמהם, שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל".

אברהם אבינו — זקן ויושב בישיבה היה.

וכמו שנאמר: [בראשית כד] "ואברהם זקן בא בימים". ו"זקן" פירושו זה קנה חכמה.⁽¹⁰⁾

יצחק אבינו — זקן ויושב בישיבה היה.

שנאמר: [בבראשית כז] "ויהי כי זקן יצחק".

יעקב אבינו — זקן ויושב בישיבה היה.

באבות מ"זקנים" שבמצרים. ויש עוד תירוץ במהרש"א ובריטב"א ע"ש.

11. הקשה מהרש"א: למה לא פירש [כפירוש התרגום וכפשוטו]: "דמשק אליעזר" — אליעזר הבא מדמשק?

ותירץ מהרש"א, שאליעזר היה כנעני, ואילו דמשק היא בארם. ועוד, שלפי התרגום היה צריך לומר "אליעזר מדמשק", ולא — "דמשק אליעזר".

12. המהרש"א כאן הקשה: הרי האבות נשאו אחיות. ועמרם נשא דודתו. והביא את דברי

ויושב בישיבה, אין ללמוד כל אדם ממנו. תו"ד"ה ואנן. וכעין זה בריטב"א [ועיין שיח יצחק, פירוש אחר].

10. המהרש"א הקשה: א. מנין שזקן שבפסוק הכוונה לחכם ולא לזקן בימים כמשמעות הפסוק? וכן ביצחק ויעקב להלן כתוב בפסוק שעניניהם כבדו מזוקן!

ב. מדוע הגמרא מקדימה את הזקנים שהיו במצרים לאברהם יצחק ויעקב?

ותירץ המהרש"א, בזקנים שהיו בזמן יציאת מצרים דרשו חז"ל "איתך בדומים לך", והיינו בחכמתם. ולומדים בגורה שוה "זקן" שנאמר

הוא אמור רק בשבע מצות של בני נח בלבד!?

ותמהינן על שאלת רב שימי בר חייא: הא איכא נמי, הרי יש גם מצות מילה שנצטוה אברהם אבינו! ואם כן, איך אמר רב שימי "ואימא שבע מצות בלבד"? [מהרש"א]

אלא, בהכרח, כך שאל רב שימי בר חייא: ואימא שאברהם אבינו קיים שבע מצות, ומילה בלבד!

אמר ליה רב תירוצ: אם נאמר כן — "מצותי ותורותי" למה לי?

[אם קיים שבע מצות בלבד — למה נאמר גם שקיים "תורותי"?]

אמר רבא ואיתימא [ויש אומרים] רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שהם מדרבנן. (13)

שנאמר "תורותי" בלשון רבים, כלומר שתי תורות, אחת תורה שבכתב, ואחת תורה שבעל פה.

שינינו במשנה: אם הגיע [זמן השחיטה] הרואה אומר ברקאי. מתיא בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח עד שבחרון, והוא אומר הן.

ומניחה הגמרא שהיות ובדברי תנא קמא נאמר שהרואה אומר "ברקאי", משמע שגם מתיא בן שמואל מדבר על הרואה, וסובר, שהרואה אומר "האיר פני המזרח עד שבחרון".

ועל כך המשיך מתיא בן חרש ואמר: "והוא אומר הן".

והוינן בה: מאן, מי הוא זה שאמר "הן"?

אילימא הך דקאי אאיגרא, אם נאמר שהרואה שעמד על הגג הוא זה שאמר "הן", קשה:

[ומתבטאת הגמרא בביטוי של משל]: וכי הוא, אותו האדם שחלים, חלם חלום, והוא עצמו יהיה זה אשר מפשר [פותר אותו]!?

והנמשל: וכי זה ששאל אם האיר המזרח הוא עצמו יענה על שאלתו "הן"!?!

אלא, שמא תאמר הך דקאי אארעא, שהעומד על הארץ הוא זה שענה הן. כלומר, שהרואה שאל האם האיר פני המזרח? וענה העומד על הארץ "הן".

אם כן קשה: מנא מנין העומד על הארץ ידע שהאיר המזרח?

ומתרצינן: איבעית אימא אם תרצה תפרש ותאמר: הך דקאי אארעא העומד על הארץ אמר הן. ואיבעית אימא ואם תרצה תאמר: הך דקאי אאיגרא העומד על הגג אמר הן.

ומפרשת הגמרא:

איבעית אימא, הך דקאי אאיגרא אמר הן — וכך פירושו: אמר איהו אמר העומד על הגג: האיר פני כל המזרח!

הרמב"ן. והאריך בזה.

13. תו"י הקשו: מדוע נקט עירובי תבשילין יותר

משאר מצוות דרבנן?

ותירץ הריטב"א: שעירוב תבשילין היא מצוה

ואמר ליה הך דקאי אארעא שאל אותו העומד על הארץ: האם עד שבחברון האיר?

ואמר ליה איהו העומד על הגג: הן.

ואיבעית אימא הך דקאי אארעא הוא שאמר "הן", וכך פירושו:

אמר איהו שאל העומד על הארץ: האם האיר פני כל המזרח?

ואמר ליה ענה לו העומד על הגג: האיר עד שבחברון.

ואמר ליה העומד על הארץ "הן"! די בכך, כי זה אני שואל [ריטב"א בשם רש"י].⁽¹⁴⁾

שנינו במשנה: ולמה הוצרכו לכך [לעלות לגג ולראות]? שפעם אחת עלה מאור הלבנה, ודימו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, והוציאווהו לבית השריפה.

ומקשינן: ומי מיהליף, וכי אפשר לטעות ולהחליף בין מאור הלבנה למאור החמה?!

והתניא והרי שנינו בברייתא: רבי אומר: אינו דומה תימור של לבנה עמוד של אור העולה כעץ תמר מן הלבנה, לתימור של חמה.

תימור של לבנה — מתמר מזדקף ועולה כמקל. ואילו תימור של חמה אינו מזדקף, ואינו מאיר כנגד החמה בלבד, אלא הוא מפציע מבקיע ומתפצל לכאן ולכאן, ומאיר גם בצדדים.

ואם כן, היאך טעו בין מאור החמה למאור הלבנה?

ומתריצין: תנא דבי רבי ישמעאל: יום המעונן היה אותו היום, ואור הלבנה לא יכל להאיר כנגדו בקו ישר, מפני העננים שעומדים בפניו, ומפציע ומבקיע, ומתפצל תימור הלבנה ברווחים שבין העננים לכאן ולכאן במקומות רבים. ולכן טעו וחשבו שזה מאור החמה.

אמר רב פפא: שמע מינה, למדנו מהברייתא, שיומא דעיבא יום המעונן — כוליה שמשא! בכל מקום זורחת השמש, ואפילו במקום שביום בהיר אינה זורחת שם [ריטב"א].

כשם שמאור הלבנה מתפצל ביום המעונן לכאן ולכאן, כך גם השמש אינה יכולה להאיר כנגדה ביום המעונן, אלא האור מתפשט ובוקע בין ענן לענן בכל ריוח שביניהם.

והוינן בה: למאי נפקא מינה?

ומשנינן: לשטוחי עורות! שאפשר לייבש עורות ביום המעונן בכל מקום.

אי נמי נפקא מינה לכגון הא דדרש רבא:

אשה לא תלוש בצק למצות של פסח לא בחמה, ולא בחמי חמה, במים חמים שהוחמו בחמה, שמא הבצק יחמיץ מחמת החום.

14. ור"ח פירש ש"הן" בלשון שאלה. כלומר הבט וראה בטוב שלא תטעה.

קלה שהיא זכר בעלמא שיברור מנה יפה לשבת. [על פי ביצה ט ב לדעת רבא].

ובדרך אגב, מביאה הגמרא דברים נוספים כט-א שהטפל בהם קשה מעצם הדבר.

הרהורי עבירה תאות נשים — קשו, קשים שמכחישים את גופו, יותר מעבירה.⁽¹⁾

וסימניך: ריהא דבישרא. המריח בשר צלי הריח מזיק לו מאוד משום שמתאוה לו [יותר מן המריחו ואוכלו. תוספות ישנים].

שילהי דקייטא, חום הקיץ בחודש אלול, שהוא בסוף הקיץ — קשיא מקייטא. קשה יותר מחום תמוז שהוא אמצע הקיץ. שהיות והאוויר כבר התחמם במשך כל הקיץ, הרי כשמגיע חודש אלול, אפילו חום קל מחמם מאוד את האויר.

וכן גופו של האדם כבר חם מאוד מהקיץ, וכל חום קל מחמם אותו מאוד ומזיקו.

וסימניך: תנורא שנירא. תנור שהתחמם כמה פעמים בו ביום, מאחר שהוא חם אפשר להסיקו בעצים מועטים.

אישתא דסיתווא קדחת [חום גבוה] שבימות החורף, קשיא מדקייטא. הוא סימן למחלה קשה יותר מאשר חום שאדם לוקה בו בקיץ.

ומאחר שלמדנו שיום המעונן כולו שמשא, ממילא אסור ללוש את המצות בשום מקום שהוא כנגד השמש בכל אותה הרוח [ריטב"א].⁽¹⁵⁾

אמר רב נחמן שני דברים ביחס לקרני השמש:

א. זוהמא דשימשא, החום של יום המעונן, קשי משימשא יותר קשה מחום השמש עצמה.

וסימניך: דנא דחלא. קנקן של חומץ שפיו סגור היטב כדי שלא יפוג ריחו, וכשנוקבים נקב קטן בפקק, יוצא משם ריח חזק מאוד.

וכיוצא בזה ביום המעונן, החמה מכוסה והחום שלה כבוש, והיא עוברת בכח, ומחממת דרך הנקב שבעננים.⁽¹⁶⁾

ב. שברירי דשימשא — קשו משימשא! קרני אור השמש הנכנסים מן החור שבעננים [על פי ר"ח],⁽¹⁷⁾ המסתכל עליהם מסתנוור. ולכן קשים לו אותם קרני השמש יותר מסינוור השמש עצמה.

וסימניך: דילפא. גשם היורד על האדם מפריע לו יותר מאשר אם נכנס כולו למים.

17. נראה לפרש על פי הר"ח "שברירי" מלשון שבר, שהחמה נראית כשבורה שאינה יוצאת אלא דרך נקב. אבל רש"י פירש "שברירי" היינו סנורים, שכך תירגם אונקלוס [בראשית יט] "סנורים" — שברירי.

וקשה לפי זה, מה פירוש שברירי דשימשא קשו משימשא, הרי בשניהם משמע שמדובר בסינוור השמש עצמה. ועיין רש"ש.

1. כך פירש רש"י. ונאמרו בזה עוד פירושים רבים. עיין מהר"ץ חיות בשם הרמב"ם במורה

15. ובחידושים להריטב"א פסחים מב א, משמע שבכל מקום שרואה שם את פני הרקיע לא תלוש שם.

16. הערוך גורס כאן "זיהרא דשימשא" והיינו חום השמש אחרי שעברה מאותו המקום. "וסימנך דנא דחלא" — היינו כשמרוקנים את החבית מן החומץ הריח שנודף ממנה הוא חזק יותר מבשעה שהיה שם החומץ עצמו. [וכן פי' ר"ח לגירסתנו].